

ANALIZA TROŠKOVA ZAPOSLENIH U UNUTRAŠNJOJ TRGOVINI BOSNE I HERCEGOVINE

Ribić Fatima¹

Sažetak: Unutrašnja trgovina obuhvata sve oblike trgovačkih aktivnosti. Počinje sa nabavkom robe od proizvođača, a završava se prodajom robe krajnjem potrošaču. U Bosni i Hercegovini predstavlja jedan od najznačajnijih privrednih sektora. U ovom radu razmatraju se promene u troškovima zaposlenih u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine. Prvo su prezentovani osnovni pojmovi unutrašnje trgovine i troškova zaposlenih. Nakon toga je obavljena analiza troškova zaposlenih u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine. Ona je obuhvatila analizu promena troškova zaposlenih prema veličini privrednih subjekata i analizu troškova zaposlenih u podsektorima unutrašnje trgovine. Rezultati istraživanja pokazuju da je konstantan rast troškova zaposlenih u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine u periodu od 2016. do 2021. godine. Ukazuju i na slabiji rast troškova zaposlenih po zaposlenoj osobi u malim privrednim subjektima u odnosu na ukupnu delatnost. U pogledu podsektora unutrašnje trgovine Bosne i Hercegovine rezultati istraživanja ukazuju da trgovina na veliko ima značajno više troškove zaposlenih po zaposlenoj osobi u odnosu na dva druga podsektora i ukupnu unutrašnju trgovinu. Analiza je obuhvatila i komparaciju troškova zaposlenih u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine i država regiona. Rezultati istraživanja ukazuju

¹ Skupština Brčko distrikta BiH, Stručna služba, Mladena Maglova 2, 76120 Brčko, e-mail: fatimaribic@yahoo.com

na to da troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine imaju najmanji rast od analiziranih država regiona.

Ključne reči: unutrašnja trgovina / troškovi zaposlenih / prosečni troškovi po zaposlenom.

UVOD

Problematika troškova u unutrašnjoj trgovini veoma je kompleksna, a njihova kvalifikacija može se obaviti na različite načine. U zavisnosti da li su nastali obavljanjem „čistih“ trgovinskih aktivnosti ili proizvodnih aktivnosti, troškovi u trgovini se dele na „čiste“ troškove trgovine i proizvodne troškove trgovine. „Čisti“ troškovi trgovine su prouzrokovani kupoprodajom robe i vođenjem knjigovodstvene evidencije (Lukić, 2018). Proizvodni troškovi u trgovini obuhvataju: rad (zaposleni), materijal, pakovanje (ambalaža), logističke troškove i opšte troškove. Ovi troškovi imaju efekat na cenu proizvoda i performanse trgovinskih preduzeća. Predmet istraživanja u ovom radu su troškovi rada, odnosno zaposlenih u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine (BiH), s posebnim osvrtom na njihovu komparaciju s istim troškovima u državama regiona.

Svrha i cilj ovog istraživanja je da se utvrdi trend promena iznosa troškova zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH, kako u ukupnom iznosu, tako i po njenim podsektorima (trgovina motornim vozilima i motociklima, trgovina na veliko i trgovina na malo) i u zavisnosti od veličine privrednih subjekata (mali, srednji i veliki privredni subjekti). Cilj je i da se uporedi trend promena iznosa troškova zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH s trendom promena u državama regiona. Po svojoj aktuelnosti, sadržini i načinu analize tretirane tematike, rad bi trebalo da omogući što kompletniju sliku o promenama u troškovima zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH i država regiona. U ovom se ogleda i naučno-stručni doprinos rada.

Literatura posvećena troškovima u trgovinskim delatnostima je značajna (Knego 2004; Bryan, 2007; Knego, Renko i Knežević, 2011; Lovreta, 2011; Schaffers et al., 2011; Segetlija, Knego, Knežević i Dunković, 2011; Lukić, 2014; Reynolds & Cuthbertson, 2014; Lukić, 2015; Lukić, 2018; Lukić, 2019). Međutim, veoma je malo radova koji se bave troškovima zaposlenih u ovoj delatnosti u BiH, kako teorijskih, tako i praktično.

Osnovna hipoteza u ovom istraživanju je da su najniži troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini u malim privrednim subjektima koji se bave delatnostima trgovine na malo. Dodatna hipoteza je troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini BiH imaju trend sporijeg rasta u odnosu na trend rasta istih troškova u državama regije. U skladu sa hipotezom istraživanja, osnovna metodologija istraživanja u ovom radu je komparativna analiza. Komparacija troškova zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH, kao i broja preduzeća, preduzetnika i zaposlenih se vrši po godinama u periodu od 2016. do 2020. godine, u zavisnosti od veličine preduzeća i po njenim podsektorima. Poseban deo analize odnosi se na komparaciju broja privrednih subjekata, iznosa troškova zaposlenih i troškova zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini BiH i država regiona (Hrvatska, Srbija, Sjeverna Makedonija i Slovenija).

Primarni empirijski podaci korišćeni za potrebe ovog istraživanja su zvanični podaci prikupljeni iz različitih izvora: literatura, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Republički zavod za statistiku Srbije, Državni zavod za statistiku Republike Severne Makedonije, Statistički ured Republike Slovenije, Eurostat i različiti internet sajtovi. Podaci preuzeti od zvaničnih statističkih zavoda su prikupljeni i objavljeni u skladu s relevantnim međunarodnim standardima, te ne postoje nikakva ograničenja u pogledu međunarodne uporedivosti.

POJAM TROŠKOVA ZAPOSLENIH U UNUTRAŠNJOJ TRGOVINI

Pre definisanja pojma troškova zaposlenih, potrebno je definisati i samu unutrašnju trgovinu. Unutrašnja trgovina je definisana kao skup zadataka koji podrazumeva kupovinu proizvoda ili usluga kako bi se ponovo prodali s određenom maržom koja pokriva troškove i rizike poslovanja (Schaffers i sar. 2011:11). Ovakvo shvatanje unutrašnje trgovine može se okarakterisati kao tradicionalno. Privredni razvoj, posle Drugog svetskog rata, koji je doveo do povećanja proizvodnje i značajnih promena na tržištu u smislu postepenog jačanja uloge trgovinskih preduzeća u lancu vrednosti od proizvođača do potrošača, promenio je pogled na unutrašnju trgovinu.

Danas se unutrašnja trgovina smatra pravom privrednom aktivnošću sa svojim specifičnim karakteristikama koje zahtevaju da se izučava kao sve ostale privredne aktivnosti. U savremenoj ekonomskoj literaturi unutrašnja trgovina se najčešće definiše kao ukupnost svih oblika trgovačkih aktivnosti, od nabavke robe od proizvođača do isporuke robe krajnjem potrošaču. Službena statistika BiH na sličan način definiše unutrašnju trgovinu i tretira je kao sektor koji uključuje sve oblike trgovinskih aktivnosti, od nabavke robe od proizvođača do isporuke robe krajnjem potrošaču na domaćem tržištu (BHAS, 2022a: 9). Prema ovoj definiciji unutrašnja trgovina obuhvata: trgovinu na veliko za vlastiti račun, posredovanje u trgovini na veliko, trgovinu na malo i popravke motornih vozila i motocikala.

U preduzećima koja se bave aktivnostima unutrašnje trgovine najvažniji element radnog procesa je rad. On predstavlja svesnu, smišljenu i svrsishodnu delatnost u cilju nabavke i prodaje robe radi zadovoljenja potreba kupaca (potrošača). Rad iziskuje trošenje ljudske energije i vremena, a čiji se ekvivalent iskazuje kroz plate i naknade kao materijalne troškove preduzeća. Rad u preduzećima koja se bave aktivnostima unutrašnje trgovine pojavljuje se u svim fazama poslovanja: prodaji, nabavci, skladištenju, prevozu, čuvanju, organizaciji, kontroli, administraciji, upravljanju i sl. (Grabovac, 1999: 84).

Trošenje ljudske energije, odnosno rad u ekonomskom merilu iskazuje se kroz plate i naknade zaposlenih što za preduzeća predstavlja troškove. Stoga se ova kategorija u ekonomskoj literaturi najčešće naziva troškovi zaposlenih. Službena statistika BiH troškove zaposlenih definiše kao ukupne nadoknade, u kešu ili u naturi, plaćene od strane poslodavca zaposlenom (redovnim ili privremenim zaposlenima, kao i radnicima koji rade kod kuće) u zamenu za izvršeni rad od strane zaposlenih tokom referentnog perioda. Troškovi zaposlenih, takođe uključuju poreze i doprinose za socijalno osiguranje zadržane od strane jedinice, kao i obavezne i dobrovoljne doprinose na teret poslodavca. Uključene su nagrade, dopunske nagrade, trinaeste plate (i slične dopunske nagrade), kao i plaćanja izvršena zaposlenima u vezi s otpuštanjem, smeštajem, prevozom, troškovima života i porodičnim dodacima, provizijama, naknadama za dežurstva, prekovremenim i noćnim radom itd. (BHAS, 2022a: 9).

ANALIZA TROŠKOVA ZAPOSLENIH U UNUTRAŠNJOJ TRGOVINI BOSNE I HERCEGOVINE

Unutrašnja trgovina BiH, uz prerađivačku industriju, predstavlja delatnost u kojoj se stvara najveći deo dodate vrednosti i stoga je jedna od najznačajnijih delatnosti u stvaranju bruto domaćeg proizvoda. U ovoj delatnosti u 2021. godini poslovalo je 9.906 preduzeća, odnosno 32,66% svih preduzeća u BiH i 45.546 preduzetnika, odnosno 29,36% od ukupnog broja preduzetnika u BiH. U pomenutim privrednim subjektima bilo je zaposleno oko 25% od ukupnog broja zaposlenih u BiH, a njihovi troškovi su činili 22,50% ukupnih troškova zaposlenih.¹ U nastavku su analizirani troškovi zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH prema veličini privrednih subjekata, u zavisnosti od podsektora unutrašnje trgovine i u odnosu na troškove zaposlenih u državama regiona.

Troškovi zaposlenih u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine prema veličini privrednih subjekata

Službena statistika BiH privredne subjekte (preduzeća i preduzetnike) klasifikuje u zavisnosti od njihove veličine u tri kategorije, a to su: mali, srednji i veliki. Mala preduzeća i mali preduzetnici su privredni subjekti u kojima radi do 49 zaposlenih. Privredni subjekti u kojima radi od 50 do 249 zaposlenih klasifikuju se u srednja preduzeća i srednje preduzetnike, dok se privredni subjekti u kojima radi više od 250 zaposlenih klasifikuju u velika preduzeća i preduzetnike. U Tabeli 1 prikazani su broj preduzeća, broj preduzetnika, broj zaposlenih osoba i troškovi zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH u periodu od 2016. do 2021. godine u zavisnosti od veličine privrednih subjekata.

¹ Svi primarni podaci (broj preduzeća, broj preduzetnika, broj zaposlenih i troškovi zaposlenih) su preuzeti iz publikacija državnih zavoda za statistiku (BiH, Srbije, Hrvatske, Slovenije i Sjeverne Makedonije), dok su sekundarni podaci (procentualne vrijednosti i prosječne vrijednosti) rezultat rada autora.

Tabela 1. Izabrani pokazatelji unutrašnje trgovine Bosne i Hercegovine prema veličini privrednih subjekata u periodu 2016 – 2021. godine

	UNUTRAŠNJA TRGOVINA	VELIČINA PRIVREDNOG SUBJEKTA			UKUPNO
		Mali (0-49)	Srednji (50-249)	Veliki (250 i više)	
2021.	Broj preduzeća	9.574	279	53	9.906
	Broj preduzetnika	14.248	5	2	14.255
	Broj zaposlenih	80.409	28.131	41.527	150.067
	Troškovi zaposlenih ²	980.562	477.678	701.012	2.159.252
2020.	Broj preduzeća	9.029	290	55	9.374
	Broj preduzetnika	14.293	4	2	14.299
	Broj zaposlenih	79.904	28.507	41.058	149.469
	Troškovi zaposlenih	920.471	464.152	648.587	2.033.210
2019.	Broj preduzeća	9.219	291	53	9.563
	Broj preduzetnika	14.934	3	2	14.939
	Broj zaposlenih	83.323	29.044	41.146	153.513
	Troškovi zaposlenih	923.673	475.289	618.484	2.017.447
2018.	Broj preduzeća	9.339	283	49	9.671
	Broj preduzetnika	15.380	3	2	15.385
	Broj zaposlenih	83.449	28.216	37.371	149.036
	Troškovi zaposlenih	893.035	430.671	544.827	1.868.533
2017.	Broj preduzeća	9.462	278	46	9.786
	Broj preduzetnika	15.486	3	2	15.491
	Broj zaposlenih	82.829	27.364	35.156	145.349
	Troškovi zaposlenih	862.896	404.494	464.623	1.732.012
2016.	Broj preduzeća	9.480	254	36	9.770
	Broj preduzetnika	15.707	4	1	15.712
	Broj zaposlenih	84.762	26.284	28.459	139.504
	Troškovi zaposlenih	879.717	384.576	401.187	1.665.479

Izvor: BHAS, 2018: 21; 2019: 19; 2020: 20; 2021: 20; 2022a: 20; 2022b: 6.

² Troškovi zaposlenih izraženi su u hiljadama konvertibilnih maraka.

U posmatranim godinama najveći broj preduzeća u delatnosti unutrašnje trgovine poslovao je u 2021. godini 9.906 preduzeća, a najmanji u 2020. godini 9.374 preduzeća. Smanjenje broja preduzeća u 2020. godini delimično je posledica otežanih uslova poslovanja usled pandemije COVID 19 virusa. Potrebno je istaći da je i u 2018. i 2019. godini zabeleženo smanjenje broja preduzeća u ovoj delatnosti, pa se pad u 2020. godini ne može isključivo vezati za pandemiju COVID 19 virus, nego i za proces koncentracije na tržištu. Najveći broj preduzeća u delatnosti unutrašnje trgovine u BiH čine mala preduzeća (do 49 zaposlenih), skoro 97%.

Broj preduzetnika koji posluju u delatnosti unutrašnje trgovine u BiH ima konstantan trend smanjenja. U 2016. godini broj preduzetnika je iznosio 15.712, da bi se smanjio na 14.255 u 2021. godini. U periodu od pet godina, broj preduzetnika je smanjen za 9,3%. Preduzetnici se 99,99% odnose na male preduzetnike, tj. zapošljavaju do 49 zaposlenih. Broj srednjih i velikih preduzetnika u ovoj delatnosti je minimalan, u 2021. godini iznosio je 7 (5 srednjih i 2 velika preduzetnika).

Trgovina je u posleratnom periodu predstavljala oazu za samozapošljavanje, a upravo su mali privredni subjekti (posebno preduzetnici) najfleksibilniji deo privredne infrastrukture. Iako je minimalan broj uspeo značajno da se razvije, ipak je njihovo poslovanje predstavljalo značajan faktor socijalne stabilnosti. Pojavljivanje velikih trgovinskih lanaca na tržištu BiH dovodi do zaoštavanja konkurencije, koji mala preduzeća i preduzetnici ne mogu izdržati, te se njihov broj smanjuje.

Broj zaposlenih u delatnosti unutrašnje trgovine u BiH od 2016. do 2019. godine je imao trend rasta. Za ove tri godine broj zaposlenih je povećan za 10%. U 2020. godini broj zaposlenih je smanjen za 2,4% u odnosu na 2019. godinu, dok je u 2021. godinu uvećan za samo 0,4% u odnosu na prethodnu godinu. Najveći razlog smanjenja broja zaposlenih u ovoj delatnosti je negativan uticaj pandemije virusa COVID 19.

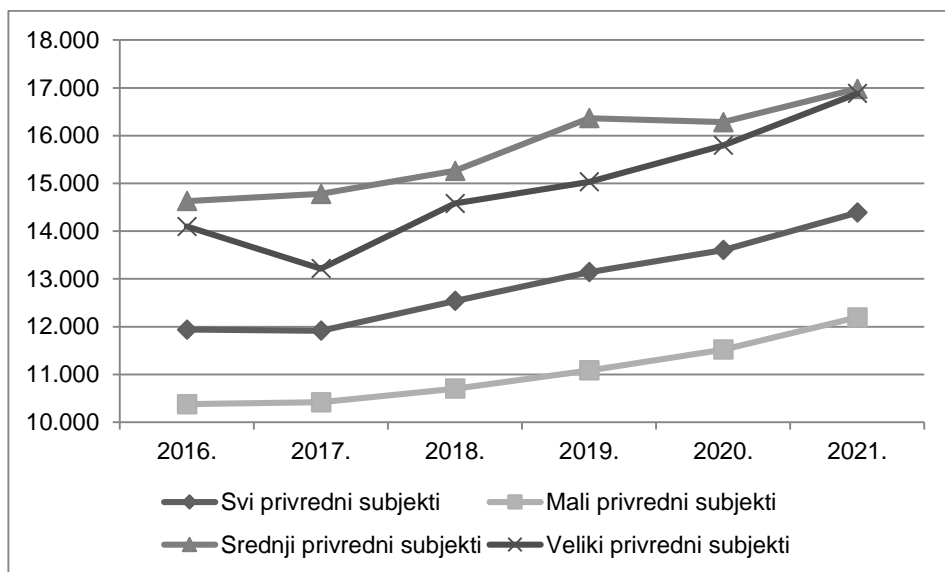
Struktura zaposlenih osoba u unutrašnjoj trgovini u odnosu na veličinu privrednih subjekata u 2016. godini bila je sledeća: 60,8% zaposlenih u unutrašnjoj trgovini radio je u malim privrednim subjektima, 18,8% zaposlenih u srednjim privrednim subjektima, a 20,4% zaposlenih u velikim privrednim subjektima. U petogodišnjem periodu došlo je do značajnih promena, tako da 2021. godine u malim privrednim subjektima

radi 53,6% zaposlenih, u srednjim 18,7%, a u velikim 27,7%. Suštinski, udeo zaposlenih u malim privrednim subjektima u ukupnom broju zaposlenih u unutrašnjoj trgovini se smanjio u korist udela zaposlenih u velikim privrednim subjektima.

Bez obzira na oscilacije u broju privrednih subjekata i broju zaposlenih, troškovi zaposlenih u delatnosti unutrašnje trgovine u BiH imaju konstantan trend rasta. Naime, u 2016. godini su iznosili 1.665.480 hiljada KM, a u 2021. godini 2.159.252 hiljada KM. U petogodišnjem periodu troškovi zaposlenih su povećani za 29,4%. Najznačajniji je bio rast troškova zaposlenih u velikim privrednim subjektima za 74,7%, ali je u ovim privrednim subjektima i najveći rast broja zaposlenih. Rast troškova zaposlenih u malim privrednim subjektima, kao i u srednjim, manji je od rasta u ukupnoj delatnosti unutrašnje trgovine. Naime, u srednjim privrednim subjektima rast je 24,4%, a u malim samo 11,5%, dok je za sve privredne subjekte koji se bave unutrašnjom trgovinom rast 29,4%

Struktura troškova zaposlenih u unutrašnjoj trgovini u odnosu na veličinu preduzeća u 2016. godini je bila sledeća: 52,8% troškova zaposlenih se odnosilo na male privredne subjekte, 23,1% na srednje, a 24,1% na velike. U petogodišnjem periodu desile su se značajne promene u ovoj strukturi, tako da se u 2021. godini na male privredne subjekte odnosilo 45,4% troškova zaposlenih, na srednje 22,1%, a na velike 32,5% troškova zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH. U posmatranom periodu udeo troškova zaposlenih u malim privrednim subjektima u troškovima zaposlenih svih privrednih subjekata u unutrašnjoj trgovini je smanjen, smanjen je i udeo troškova zaposlenih u srednjim privrednim subjektima, dok je udeo troškova zaposlenih u velikim privrednim subjektima narastao. Stoga, evidentno je prelivanje dela troškova zaposlenih iz malih privrednih subjekata u velike, ali i rast ukupnih troškova zaposlenih u svim privrednim subjektima.

Grafikon 1. Prosečni troškovi po zaposlenom u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine u periodu od 2016. do 2021. godine prema veličini privrednih subjekata (u konvertibilnim markama)

Izvor: Rad autora prema podacima iz Tabele 1.

Troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini BiH u 2016. godini su iznosili 11.938 KM. U 2017. godini su smanjeni na 11.916 KM, da bi u ostalim godinama imali stabilan rast, te u 2021. godini dostigli iznos od 14.389 KM. Pad u 2017. godini je rezultat značajnog povećanja broja zaposlenih u velikim privrednim subjektima koji nije praćen istovremenim povećanjem troškova zaposlenih. Zapošljavanje se dešava tokom čitave godine, pa zaposleni koji su primljeni na kraju godine učestvuju u broju zaposlenih osoba, a u iznosu troškova učestvuju samo periodom koji su radili (dva, tri ili četiri meseca). Ovo je karakteristično za svaku delatnost u kojoj se u određenoj godini značajno poveća broj zaposlenih osoba.

U pogledu veličine privrednih subjekata, najniži troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi su u malim privrednim subjektima. U 2016. godini su iznosili 10.379 KM, da bi uz stabilan rast u 2021. godini dostigli iznos od 12.195 KM. Najviši troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi su u srednjim privrednim subjektima. U 2016. godini su iznosili 14.632 KM, i konstantnim rastom u periodu od 5 godina, odnosno u 2021. godini dostigli su iznos od 16.980 hiljada KM. U velikim privrednim subjektima

u 2016. godini troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi su iznosili 14.097 KM. Usled značajnog povećanja broja radnika u 2017. godini ovi troškovi su iznosili 13.216 hiljada KM. U narednim poslovnim godinama imaju stabilan rast, te u 2021. godini iznose 16.881 KM.

Prema tome, troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u malim privrednim subjektima u analiziranim godinama su niži u odnosu na iste troškove u svim privrednim subjektima koji se bave unutrašnjom trgovinom. Vrednost ovog pokazatelja za male privredne subjekte je tek u 2021. godini (12.195 KM) nadmašila vrednost pokazatelja za ukupnu unutrašnju trgovinu u 2016. godini (11.937 KM). Razlika između troškova zaposlenih po zaposlenoj osobi u malim privrednim subjektima i istih troškova za sve privredne subjekte koji se bave unutrašnjom trgovinom se povećava. Naime, u 2016. godini ovaj pokazatelj za sve privredne subjekte bio je viši za 15% od istog za male privredne subjekte, da bi u 2021. godini bio viši 18%.

Troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u srednjim i velikim privrednim subjektima u svim analiziranim godinama su viši od istih troškova svih privrednih subjekata koji se bave unutrašnjom trgovinom. Vrednost ovog pokazatelja za srednje privredne subjekte u 2016. godini iznosio je 14.632 KM i bio je viši od vrednosti ovog pokazatelja za sve privredne subjekte u 2021. godini, koji je iznosio 14.389 KM. U pogledu velikih privrednih subjekata, njihovi troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi iz 2016. godine (14.097 KM) nadmašeni su od strane troškova zaposlenih po zaposlenoj osobi za sve privredne subjekte koji se bave delatnošću unutrašnje trgovine tek u 2021. godini.

Iz prethodne analize evidentan je slabiji rast troškova zaposlenih po zaposlenoj osobi u malim privrednim subjektima u odnosu na ukupnu delatnost (sve privredne subjekte), što je i jedan od razloga smanjenja broja ovih privrednih subjekata, pre svega preduzetnika, kao i smanjenja broja zaposlenih u ovim privrednim subjektima.

Troškovi zaposlenih u podsektorima unutrašnje trgovine Bosne i Hercegovine

Unutrašnju trgovinu prema NACE 2 klasifikaciji čine tri podsektora: trgovina na veliko i na malo motornim vozilima i motociklima, popravka motornih vozila i motocikala (oznaka G45), trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima (oznaka G46) i trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima (oznaka G47).³ U Tabeli 2 prikazani su broj preduzeća, broj preduzetnika, broj zaposlenih osoba i troškovi zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH u periodu od 2016. do 2021. godine u zavisnosti od podsektora unutrašnje trgovine.

Tabela 2. Pokazatelji unutrašnje trgovine Bosne i Hercegovine prema njenim podsektorima u periodu 2016 – 2020. godine⁴

	UNUTRAŠNJA TRGOVINA	PODSEKTOR			UKUPNO
		G 45	G 46	G 47	
2020.	Broj preduzeća	1.199	4.330	3.845	9.374
	Broj preduzetnika	3.013	110	11.176	14.299
	Broj zaposlenih	13.226	45.309	90.934	149.469
	Troškovi zaposlenih	143.849	805.385	1.083.976	2.033.210
2019.	Broj preduzeća	1.190	4.437	3.936	9.563
	Broj preduzetnika	2.931	100	11.908	14.939
	Broj zaposlenih	13.095	46.346	94.072	153.513
	Troškovi zaposlenih	145.236	802.859	1.069.352	2.017.447
2018.	Broj preduzeća	1.151	4.484	4.036	9.671
	Broj preduzetnika	2.760	97	12.528	15.385
	Broj zaposlenih	12.320	46.021	90.695	149.036
	Troškovi zaposlenih	126.404	765.634	976.495	1.868.533
2017.	Broj preduzeća	1.141	4.567	4.078	9.786
	Broj preduzetnika	2.738	102	12.651	15.491
	Broj zaposlenih	11.649	44.372	89.328	145.349
	Troškovi zaposlenih	115.882	702.943	913.188	1.732.012
2016.	Broj preduzeća	1.099	4.592	4.079	9.770
	Broj preduzetnika	2.667	96	12.949	15.712
	Broj zaposlenih	11.144	44.293	84.067	139.504
	Troškovi zaposlenih	109.040	691.569	864.871	1.665.479

Izvor: BHAS, 2018: 24; 2019: 22; 2020: 23; 2021: 23; 2022a: 23.

³ U nastavku rada biće korišćeni termini: trgovina motornim vozilima i motociklima (G45), trgovina na veliko (G46) i trgovina na malo (G47).

⁴ U momentu izrade rada nisu bili objavljeni podaci za 2021. godinu.

U pogledu podsektora unutrašnje trgovine najveći broj preduzeća posluje u trgovini na veliko, zatim u trgovini na malo, a najmanje u trgovini motornim vozilima i motociklima. Broj preduzeća koja se bave trgovinom na veliko ili trgovinom na malo u periodu od 2016. do 2020. godine ima trend smanjenja. Naime, u 2016. godini trgovinom na veliko u BiH bavilo se 4.592 preduzeća, da bi se do 2020. godine ovaj broj smanjio na 4.330 preduzeća. Radi se o smanjenju za 5,6% u četvorogodišnjem periodu. Trgovinom na malo u 2016. godini bavilo se 4.079 preduzeća, da bi se ovom delatnošću u 2020. godini bavilo 3.845 preduzeća. U ovom podsektoru broj preduzeća u analiziranom periodu je smanjen za 5,6%. Trend rasta broj preduzeća ima samo podsektor trgovine motornim vozilima i motociklima koji je sa 1.099 preduzeća u 2016. godini uvećan na 1.199 preduzeća u 2020. godini, odnosno za 9,1%.

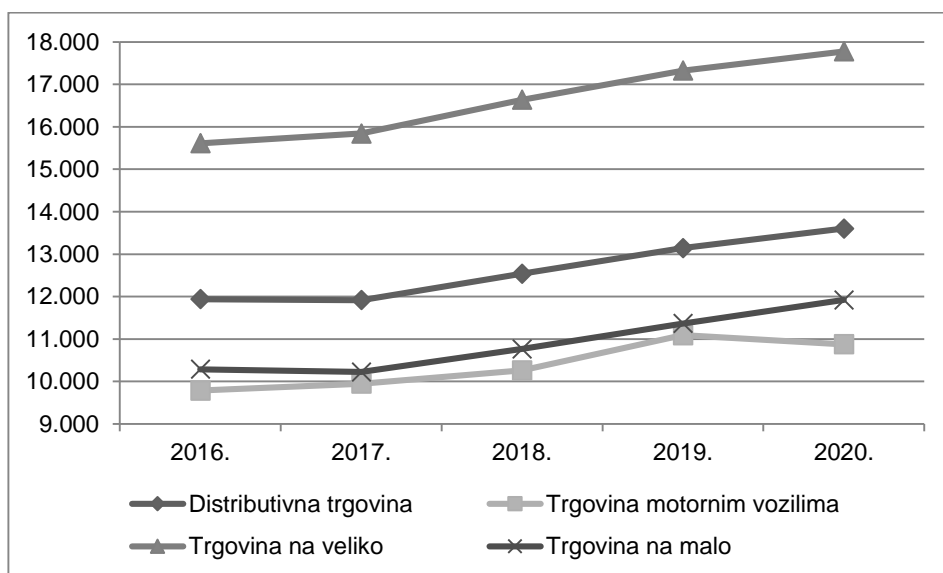
Najveći broj preduzetnika koji posluje u sektoru unutrašnje trgovine bavi se trgovinom na malo, zatim trgovinom motornim vozilima i motociklima, a najmanji trgovinom na veliko. Iako se najveći broj preduzetnika bavi trgovinom na malo, u periodu od 2016. do 2020. godine njihov broj ima trend konstantnog smanjenja. Naime, u 2016. godini broj preduzetnika u ovom podsektoru unutrašnje trgovine iznosio je 12.949, da bi se do 2020. godine smanjio na 11.176. Radi se o smanjenju za 13,7% u četvorogodišnjem periodu. Za razliku od trgovine na malo, broj preduzetnika koji se bavi trgovinom motornim vozilima i motociklima ima trend stalnog rasta. Njihov broj je od 2.667 preduzetnika 2016. godine, uvećan na 3.013 preduzetnika 2020. godine. U periodu od četiri godine broj preduzetnika u ovom podsektoru je uvećan za 13,0%. U podsektoru trgovine na veliko posluje relativno mali broj preduzetnika, uobičajeno se kreće oko 100 preduzetnika, odnosno 0,7% od ukupnih preduzetnika koji posluju u delatnosti unutrašnje trgovine u BiH.

Struktura zaposlenih osoba u unutrašnjoj trgovini BiH u zavisnosti od njegovog podsektora je prilično konstantna u analiziranom periodu. Od ukupnog broja zaposlenih u unutrašnjoj trgovini u trgovini na malo radi oko 61% zaposlenih, u trgovini na veliko oko 30%, a u trgovini motornim vozilima oko 9%. Podsektor trgovine na veliko ima konstantan rast broja zaposlenih. U periodu od 2016. do 2020. godine broj zaposlenih u ovom sektoru je uvećan za 18,7%. Ostala dva podsektora imala su stabilan rast broja zaposlenih do 2020. godine, da bi u pomenutoj godini u oba

sektora bio smanjen broj zaposlenih. Razlog su negativni efekti pandemije virusa COVID 19, jer je poslovanje maloprodaje bilo ograničeno usled antipandemijskih mera, a u određenim periodima potpuno obustavljeno.

Troškovi zaposlenih u svim podsektorima unutrašnje trgovine BiH u analiziranim godinama imaju trend rasta, uz izuzetak trgovine motornim vozilima i motociklima u kojoj je u 2020. godini zabeleženo smanjenje troškova zaposlenih. U trgovini na malo u periodu od 2016. do 2020. godine troškovi zaposlenih uvećani su za 25,3%. U trgovini na veliko ovaj rast je iznosio 16,5%. U trgovini motornim vozilima u periodu od 2016. do 2019. godine troškovi zaposlenih uvećani su za 33,2%, ali je u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu ostvareno njihovo smanjenje za oko 1%, odnosno ovi troškovi su stagnirali usled negativnih efekata izazvanih pandemijom COVID 19 virusa (rast cena nafte, nemogućnost putovanja i slično).

Grafikon 2. Troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine prema podsektorima (u konvertibilnim markama)

Izvor: Rad autora prema podacima iz Tabele 2.

Struktura troškova zaposlenih u unutrašnjoj trgovini u zavisnosti od njenih podsektora u analiziranom periodu imala je određene promene. U 2016. godini od ukupnih troškova zaposlenih na sektor trgovine na malo

odnosilo se 51,9%, da bi njihov udeo u 2020. godini narastao na 53,3%. Iako beleži rast troškova zaposlenih u vrednosnom iznosu udeo podsektora trgovine na veliko u ukupnim troškovima zaposlenih se smanjuje. U 2016. godini njegov udeo je bio 41,5%, da bi u 2020. godini bio smanjen na 39,6%. Udeo podsektora trgovine motornim vozilima i motociklima ima trend blagog rasta, sa udela od 6,6% u 2016. godini na udeo od 7,1% u 2020. godini.

U pogledu podsektora unutrašnje trgovine, najniži troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi bili su u privrednim subjektima koji se bave trgovinom motornim vozilima i motociklima. U 2016. godini iznosili su 9.785 KM, da bi uz stabilan rast u 2019. godini iznosili 11.091 KM. U 2020. godini usled smanjenja ovih troškova, ali i povećanja broja radnika u ovom sektoru, smanjeni su na 10.876 KM. Najviši troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi su u podsektoru trgovine na veliko. U 2016. godini iznosili su 15.614 KM, i konstantnim rastom u periodu od 4 godine, u 2020. godini dostigli su iznos od 17.775 KM. U podsektoru trgovine na malo troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi imaju konstantan rast, u 2016. godini iznosili su 10.288 KM, a u 2020. godini 11.910 KM.

Prema tome, troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u trgovini motornim vozilima i motociklima i trgovini na malo u svim analiziranim godinama su niži u odnosu na iste troškove u sektoru unutrašnje trgovine. Vrednost ovog pokazatelja za trgovinu motornim vozilima i motociklima u 2021. godini iznosi 10.876 hiljada KM, a za trgovinu na malo 11.920 KM, i nisu nadmašile vrednost pokazatelja za sektor unutrašnje trgovine u 2016. godini koji iznosi 11.939 KM. Razlika između troškova zaposlenih po zaposlenoj osobi u trgovini motornim vozilima i motociklima i istih troškova za ukupan sektor unutrašnje trgovine se povećava. Naime, u 2016. godini ovaj pokazatelj je za sektor unutrašnje trgovine bio viši za 22% od istog za trgovinu motornim vozilima i motociklima, da bi u 2020. godini bio viši za 25%. Kod trgovine na malo situacija je drugačija. Razlika između troškova zaposlenih po zaposlenoj osobi u odnosu na iste troškove za ukupan sektor unutrašnje trgovine se smanjuje. U 2016. godini razlika je bila 16%, a u 2020. godini 14%.

Troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u trgovini na veliko u svim analiziranim godinama su viši od istih troškova za ukupan sektor unutrašnje trgovine. Vrednost ovog pokazatelja u 2016. godini iznosila je

15.614 KM i bila je viša od vrednosti ovog pokazatelja za ukupan sektor unutrašnje trgovine u 2020. godini koji je iznosio 13.603 KM. Razlika između ovog pokazatelja za trgovinu na veliko i ukupnu unutrašnju trgovinu je konstantna u analiziranim godinama i kreće se od 31% do 32%.

Iz prethodne analize može se zaključiti da trgovina na veliko ima značajno više troškove zaposlenih u odnosu na druga dva podsektora unutrašnje trgovine. Troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u trgovini na veliko u analiziranim godinama viši su od istih troškova u druga dva podsektora više od 50%. U 2020. godini razlika u odnosu na trgovinu motornim vozilima i motociklima je bila 63,4% u korist trgovine na veliko. Uzrok razlike je veliki broj preduzetnika u trgovini na malo i trgovini motornim vozilima koji evidentiraju minimalne troškove zaposlenih.

Uzimajući u obzir rezultate prethodne dve analize, najviše troškove zaposlenih imaju srednji privredni subjekti koji se bave trgovinom na veliko, a najmanje mali privredni subjekti koji se bave trgovinom motornim vozilima i motociklima.

Troškovi zaposlenih u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine i u državama regiona

Nakon analize troškova zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH u odnosu na veličinu privrednih subjekata i njene podsektore, prikladno je obaviti i komparaciju s državama regiona. U tu svrhu u Tabeli 3. su prezentovani podaci o broju zaposlenih osoba i troškovima zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH i u država regiona. Pregledom su obuhvaćeni podaci za Srbiju, Hrvatsku, Sjevernu Makedoniju i Sloveniju. Podaci za Crnu Goru i Albaniju nisu bili dostupni u trenutku izrade rada.

U pogledu broja zaposlenih osoba u unutrašnjoj trgovini samo Srbija ima stalan rast broja zaposlenih iz godine u godinu, od 2016. do 2020. godine. Ostale četiri države imaju rast do 2019. godine dok se u 2020. godini smanjuje broj zaposlenih. Ovo se može povezati s negativnim uticajem pandemije virusa COVID 19. Najveći broj zaposlenih osoba u unutrašnjoj trgovini je u Srbiji, što je i logično, s obzirom da se radi o državi s najvećim brojem stanovnika od analiziranih država. Broj zaposlenih u Hrvatskoj u 2020. godini je za 12,7% manji nego u Srbiji, iako Srbija ima

za nešto više od 1/3 stanovnika više od Hrvatske. Najmanji broj zaposlenih osoba u unutrašnjoj trgovini je u Sjevernoj Makedoniji, koja i ima najmanje stanovnika.

Tabela 3. *Troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine i država regiona u periodu od 2016. do 2020. godine*

		2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
BiH	Broj zaposlenih	139.504	145.349	149.036	153.513	149.469
	Troškovi zaposlenih ⁵	851,5	885,6	955,4	1.031,5	1.039,6
	Prosječni troškovi po zaposlenom	6.104	6.093	6.411	6.719	6.955
Srbija	Broj zaposlenih	243.216	247.488	262.438	267.810	273.189
	Troškovi zaposlenih	1.481,7	1.617,7	1.915,3	2.121,8	2.340,7
	Prosječni troškovi po zaposlenom	6.092	6.536	7.298	7.923	8.568
Hrvatska	Broj zaposlenih	228.232	228.341	232.488	243.616	238.580
	Troškovi zaposlenih	2.551,1	2.719,3	2.976,0	3.192,8	3.182,7
	Prosječni troškovi po zaposlenom	11.178	11.909	12.801	13.106	13.340
Sjeverna Makedonija	Broj zaposlenih	98.561	99.670	102.803	103.253	101.188
	Troškovi zaposlenih	441,7	471,4	517,2	548,5	603,7
	Prosječni troškovi po zaposlenom	4.481	4.730	5.031	5.312	5.966
Slovenija	Broj zaposlenih	114.168	117.043	120.141	122.344	121.518
	Troškovi zaposlenih	2.264,3	2.370,2	2.555,3	2.735,8	2.811,3
	Prosječni troškovi po zaposlenom	19.833	20.251	21.269	22.362	23.135

Izvor⁶

⁵ U milionima evra.

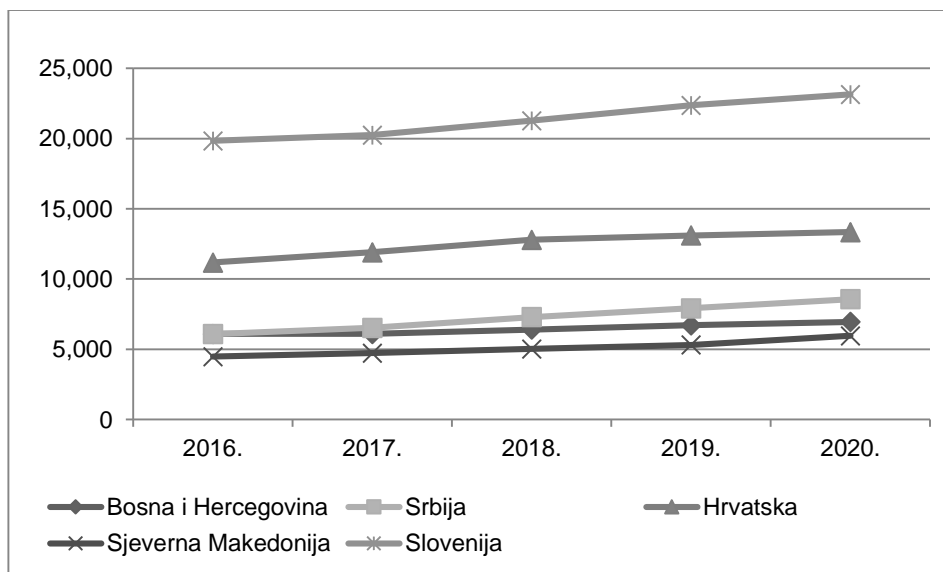
⁶ Podaci su preuzeti iz publikacija državnih statističkih zavoda, a to su: Strukturne poslovne statistike izdanja od 2018. do 2022. godine Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine, Statistički godišnjak izdanja od 2018. do 2022. godine Republičkog zavoda za statistiku Srbije, Osnovni strukturno-poslovni pokazatelji poduzeća izdanja od 2017. do 2021. godine Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, „Статистички годишник на Република Северна Македонија“ izdanja od 2017. do 2022. godine Državnog zavoda za statistiku Republike Severne Makedonije i Statopis Statističnih pregled Slovenije, izdanja od 2017. do 2021. godine, Statističkog ureda Republike Slovenije.

Troškovi zaposlenih u unutrašnjoj trgovini u analiziranim godinama imaju rast iz godine u godinu u Srbiji, Sloveniji i Sjevernoj Makedoniji. U BiH i Hrvatskoj imaju pad samo u 2020. godini usled negativnih uticaja pandemije virusa Covid 19.

Troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini u svim analiziranim državama imaju trend povećanja u periodu od 2016. do 2020. godine. Izuzetak je BiH koja je usled značajnog povećanja broja zaposlenih osoba, a manjeg rasta troškova zaposlenih u 2017. godini zabeležila smanjenje troškova zaposlenih po zaposlenoj osobi. Radi se o minimalnom smanjenju od oko 11 evra.

Od pet država čiji su podaci analizirani najmanje troškove zaposlenih po zaposlenoj osobi ima Severna Makedonija, a najveće Slovenija. Ovaj pokazatelj u unutrašnjoj trgovini Slovenije je više od pet puta viši u odnosu na isti za Severnu Makedoniju. Ovo je i očekivano s obzirom da se radi o državi s ozbiljnim političkim i ekonomskim problemima (Severna Makedonija) i državi dugogodišnjem stabilnom članu Evropske unije (Slovenija). U ovoj grupi država BiH je na pretposlednjem mestu, pre Severne Makedonije.

Grafikon 3. *Troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini Bosne i Hercegovine i država regiona (u evrima)*

Izvor: Rad autora prema podacima iz Tabele 3.

U 2016. godini BiH je imala više troškove zaposlenih po zaposlenoj osobi u odnosu na iste u Srbiji za 1,9%. U narednim godinama ovi troškovi u Srbiji su značajno uvećani, pa je već 2017. godine Srbija imala 7,3% više troškove po zaposlenoj osobi u odnosu na BiH, da bi ova razlika u 2020. godini narasla na 23,2%. Za četiri godine, troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini Srbije su uvećani za jednu četvrtinu u odnosu na iste u BiH. U odnosu na Severnu Makedoniju, troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini BiH u 2016. godini bili su viši za 36,2%, da bi se ova razlika u 2020. godini spustila na 16,6%. Prema tome, može se konstatovati da troškovi zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH imaju manji rast od rasta istih u državama regiona. Ovome, u prilog ide i činjenica da je BiH u periodu od 2016. do 2020. godine imala najmanji rast troškova zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini, oko 13,9% u četvorogodišnjem periodu. Istovremeno, rast ovih troškova u Srbiji je bio 40,6%, u Severnoj Makedoniji 33,1%, u Hrvatskoj 19,3% i u Sloveniji 16,6%.

ZAKLJUČAK

Troškovi zaposlenih u unutrašnjoj trgovini BiH imaju trend rasta. U periodu od 2016. do 2021. godine, njihov iznos je uvećan za 29,4%. U istom periodu rast ovih troškova po zaposlenoj osobi bio je 20,5% (sa 11.938 KM po zaposlenoj osobi u 2016. godini na 14.389 KM u 2021. godini). S obzirom da je rast ukupnih troškova zaposlenih viši od njihovog rasta po zaposlenoj osobi, može se zaključiti da je rast vrednosti troškova zaposlenih realizovan ne samo povećanjem broja zaposlenih osoba, nego i povećanjem njihovog iznosa po zaposlenoj osobi.

U pogledu veličine privrednih subjekata koji se bave delatnostima unutrašnje trgovine najniži troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi su u malim privrednim subjektima. U 2021. godini iznosili su 12.195 KM, što je bilo za 18% manje od vrednosti istog pokazatelja za sve privredne subjekte. Potrebno je naglasiti da se ova razlika u analiziranom periodu povećava, jer je u 2016. godini iznosila oko 15%. Naime, troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u malim privrednim subjektima su u 2021. godini dostigli vrednost ovog pokazatelja za sve privredne subjekte u unutrašnjoj trgovini BiH iz 2016. godine. U velikim i srednjim

privrednim subjektima troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi značajno su viši od istih za sve privredne subjekte. Naime, u srednjim privrednim subjektima u 2021. godini ovaj pokazatelj je iznosio 16.980 KM (viši od istog za sve privredne subjekte za 18,0%), a u velikim privrednim subjektima 16.881 KM (viši od istog za sve privredne subjekte za 17,3%).

Posmatrano po podsektorima unutrašnje trgovine, najniži troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi bili su u privrednim subjektima koji se bave trgovinom motornim vozilima i motociklima. U 2020. godini iznosili su 11.091 KM, što je bilo za 25,1% manje od vrednosti istog pokazatelja za ukupnu unutrašnju trgovinu BiH. Ovo je i najveća razlika između ovih pokazatelja u pet analiziranih godina. Razlog za to su negativni efekti pandemije virusa COVID 19 na ovaj podsektor, odnosno smanjenje prodaje motornih vozila povezano sa smanjenim transportom). Niži troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u odnosu na ukupnu unutrašnju trgovinu bili su i u trgovini na malo. U 2020. godini razlika između ova dva pokazatelja je bila 14,1%. U trgovini na veliko troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u 2021. godini bili su viši za 30,7% u odnosu na iste pokazatelje za ukupnu unutrašnju trgovinu.

Imajući u vidu prethodnu analizu, osnovna hipoteza se može potvrditi u delu da su troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi najniži u malim privrednim subjektima, dok se deo koji se odnosi na trgovinu na malo može odbaciti. Naime, najniži troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi su u privrednim subjektima koji se bave trgovinom motornim vozilima i motociklima.

Dodatna hipoteza se može u potpunosti potvrditi. Naime, troškovi zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini BiH imaju trend sporijeg rasta u odnosu na trend rasta istih troškova u državama regiona, odnosno Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji i Severnoj Makedoniji. U periodu od 2016. do 2020. godine vrednost ovog pokazatelja u Bosni i Hercegovini je uvećana za 13,9%, u Srbiji 40,6%, u Severnoj Makedoniji 33,1%, u Hrvatskoj 19,3%, a u Sloveniji 16,6%. Od analiziranih država po vrednosti troškova zaposlenih po zaposlenoj osobi u unutrašnjoj trgovini BiH je na pretposlednjem mestu u 2020. godini. Srbija ju je prestigla 2017. godine, a Severna Makedonija koja je trenutno poslednja se približava. Razlike u vrednosti ovog pokazatelja između BiH i Severne Makedonije u 2016. godini je bila 36,2%, da bi do 2020. godine smanjila na 16,6%. Razlika u ovom pokazatelju se povećava i u odnosu na Sloveniju i Hrvatsku.

LITERATURA

1. Bryan, L. (2007). The new metrics of corporate performance: Profit per employee. *The McKinsey Quarterly*, 1, 57-65.
2. Grabovac, N. (1999). *Ekonomika trgovinskih poduzeća – knjiga I*. Sarajevo, Ekonomski fakultet.
3. Knego, N. (2004) Značaj distributivne trgovine u gospodarstvima EU i Republike Hrvatske, *Suvremena trgovina*, 4/2004, 94-96.
4. Knego, N., Renko, S., Knežević, B. (2011). *Trgovina kao pokretač razvoja Srednje i Jugoistočne Europe*, Zbornik međunarodnog znanstvenog skupa, Zagreb, Ekonomski fakultet.
5. Lovreta, S. (2011). *Trgovinski menadžment*, Beograd, Ekonomski fakultet.
6. Lukić, R. (2014). The profitability of trade in Serbia, *Asian Journal of Management Research*, 4(3), 485-500.
7. Lukić, R. (2015). Analiza faktora koji utječu na kreiranje dodatne vrijednosti kao pokazatelja učinkovitosti poslovanja trgovine u Srbiji, *Ekonomski misao i praksa*, 24/1, 103-128.
8. Lukić, R. (2018). *Računovodstvo trgovinskih preduzeća*, Beograd, Ekonomski fakultet.
9. Lukić, R. (2019). Analiza proizvodnih troškova usluga u trgovini Srbije, *Poslovna Ekonomija*, XIII (II) 28-45.
10. *Osnovni strukturno-poslovni pokazatelji poduzeća u 2016. godini.* (2017). Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
11. *Osnovni strukturno-poslovni pokazatelji poduzeća u 2017. godini.* (2018). Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
12. *Osnovni strukturno-poslovni pokazatelji poduzeća u 2018. godini.* (2019). Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
13. *Osnovni strukturno-poslovni pokazatelji poduzeća u 2019. godini.* (2020). Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
14. *Osnovni strukturno-poslovni pokazatelji poduzeća u 2020. godini.* (2021). Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
15. Reynolds, J. i Cuthbertson, R. (2014). *Retail & Wholesale: Key Sectors For The European Economy – Understanding the role of retailing and wholesaling within the European union*. Oxford, Oxford Institute of Retail Management, Said Business School, University of Oxford.

16. Schaffers, H. et al. (2011) Retail and Wholesale Trade Sector – Final sector report. Brussels: Europe INNOVA Sectoral Innovation.
17. Segetlija, Z., Knego, N., Knežević, B., Dunković, D. (2011) *Ekonomika trgovine*. Zagreb: Novi informator.
18. *Statistički godišnjak 2018*. (2018). Beograd, Republički zavod za statistiku.
19. *Statistički godišnjak 2019*. (2019). Beograd, Republički zavod za statistiku.
20. *Statistički godišnjak 2020*. (2020). Beograd, Republički zavod za statistiku.
21. *Statistički godišnjak 2021*. (2021). Beograd, Republički zavod za statistiku.
22. *Statistički godišnjak 2022*. (2022). Beograd, Republički zavod za statistiku.
23. *Statopis Statistični pregled Slovenije 2017*. (2017). Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.
24. *Statopis Statistični pregled Slovenije 2018*. (2018). Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.
25. *Statopis Statistični pregled Slovenije 2019*. (2019). Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.
26. *Statopis Statistični pregled Slovenije 2020*. (2020). Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.
27. *Statopis Statistični pregled Slovenije 2021*. (2021). Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.
28. *Strukturne poslovne statistike – preliminarni rezultati za 2021. godinu*. (2022b). Sarajevo, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.
29. *Strukturne poslovne statistike 2016*. (2018). Sarajevo, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.
30. *Strukturne poslovne statistike 2017*. (2019). Sarajevo, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.
31. *Strukturne poslovne statistike 2018*. (2020). Sarajevo, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.
32. *Strukturne poslovne statistike 2019*. (2021). Sarajevo, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.
33. *Strukturne poslovne statistike 2020*. (2022a). Sarajevo, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.
34. *Статистички годишник на Република Северна Македонија 2017*. (2017). Скопје, Државен завод за статистика.

35. *Статистички годишник на Република Северна Македонија 2018.* (2018). Скопје, Државен завод за статистика.
36. *Статистички годишник на Република Северна Македонија 2019.* (2019). Скопје, Државен завод за статистика.
37. *Статистички годишник на Република Северна Македонија 2020.* (2021). Скопје, Државен завод за статистика.
38. *Статистички годишник на Република Северна Македонија 2021.* (2021). Скопје, Државен завод за статистика.

ANALYSIS OF EMPLOYEE COSTS IN THE DISTRIBUTIVE TRADE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Fatima Ribić

Abstract: *Distributive trade includes all forms of trading activities. It begins with the procurement of goods from the manufacturer, and ends with the sale of goods to the final consumer. In Bosnia and Herzegovina, it represents one of the most important economic sectors. This paper investigates changes in personnel costs within the distribution trade sector in Bosnia and Herzegovina. Initially, it introduces fundamental concepts related to distributive trade and personnel costs. After that, an analysis of personnel costs in the distribution trade sector in Bosnia and Herzegovina is conducted. This includes an examination of changes in personnel costs based on the size of business entities and an analysis of personnel costs in sub-sectors of distribution trade. Research findings reveal a consistent increase in personnel costs within the distribution trade sector in Bosnia and Herzegovina from 2016 to 2021. They also highlight a slower growth of personnel costs per employed person in small businesses compared to the overall sector. Concerning the sub-sectors of distribution trade in Bosnia and Herzegovina, the research indicates that wholesale trade demonstrates significantly higher personnel costs per*

employed person compared to the other two sub-sectors and the overall distribution trade. Additionally, the analysis involves a comparison of personnel costs in distribution trade in Bosnia and Herzegovina with other countries in the region. The findings suggest that personnel costs per employed person in the distribution trade sector in Bosnia and Herzegovina exhibit the lowest growth among the analyzed countries in the region.

Keywords: *distributive trade / personnel costs / average costs per employee.*